

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Friedrich Nietzsche a jeho kritika křesťanství
a náboženství**

Pavla Votavová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

**Friedrich Nietzsche a jeho kritika křesťanství
a náboženství**

Pavla Votavová

Vedoucí práce:

PhDr. Stanislav Stark, Csc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce za odborné rady a připomínky a všem svým blízkým za velkou trpělivost a podporu.

Obsah

1.0 Úvod	6
2.0 Život Friedricha Nietzscheho a počátky jeho náboženského odcizení....	9
2.1 Náboženská situace v Německu v 19. století	14
3.0 Antikrist jako vyvrcholení kritického postoje vůči křesťanství	16
4.0 Kritika křesťanství	19
4.1 Křesťanská morálka a její důsledky	21
5.0 Asketický kněz a jeho ideál	27
6.0 Ježíš versus Pavel	30
7.0 Nietzscheův postoj k ostatním náboženstvím	34
8.0 Smrt boha a vznik nihilismu.....	37
8.1 Nihilismus jako důsledek smrti boha	40
9.0 Zrození nadčlověka a vůle k moci.....	44
10.0 Závěr.....	50
11.0 Seznam literatury	53
12.0 Resumé	56

1.0 Úvod

Friedrich Nietzsche představuje jednu z klíčových postav moderního myšlení, jak to výstižně formuloval Ivo Frenzel: „Je jedním z mála velkých filosofů 19. století, kteří předběhli dobu a bez nichž by se nestalo 20. století tím, čím je.“¹ Jeho dílo představuje velice rozsáhlý záběr myšlenkových okruhů, svoji pozornost věnoval většině problémů své doby, a proto je úkolem této bakalářské práce, zaměřit se pouze na téma kritiky náboženství a křesťanství a s tím úzce související problematiky smrti boha, nihilismu a zrození nadčlověka. Jedná se o námět, který představuje originální, nekompromisní a místy velice radikální názory.

Tato práce by měla nastínit Nietzscheho postoj k náboženství, který se jeví jako jednostranný, útočný a agresivní a pokusit se zdůvodnit, proč bylo právě křesťanství tím důvodem, který ho vedl k rozporuplnému a tolik diskutovanému postoji. Pokusíme se zjistit, jaké skutečnosti stály za tím, že Nietzsche, přestože byl vychováván v silně věřící rodině, víru zavrhl a choval k ní zřejmou nenávist. Jeho přístup v myšlení je často velice radikální, snaží se bořit zažité tradice a odpoutat se od všeho strnulého.

První kapitola bakalářské práce bude zaměřena na stručný nástin autorova života, důraz bude kladen zejména na klíčová období týkající se jeho odcizení od křesťanství a vzniku jeho ostře vyhraněných názorů. Dále bude podrobně pojednáno o vlastní kritice náboženství a křesťanství a rovněž dopadu křesťanské morálky na člověka. V jedné z kapitol bude analyzován Nietzscheův postoj vůči dvěma klíčovými postavami raného křesťanství, Ježíši Nazaretskému a Pavlovi z Tarsu, ke kterým se ve svém díle výrazně názorově vyhranil. Další kapitoly

¹ FRENZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*, s. 7.

budou věnovány problematice smrti boha, nihilismu, nadčlověka a v neposlední řadě rovněž postoji, jaký Nietzsche zaujímal k ostatním náboženstvím.

Při zpracování této práce bude vycházeno především z primárních Nietzscheových děl, ale také ze sekundární literatury, které bylo napsáno na toto téma poměrně hodně. Hlavní téma práce bude vycházet z velké části z díla *Antikrist*, ve kterém Nietzscheho kritika náboženství vrcholí, z některých dalších děl zde uvedu zejména *Genealogii morálky* a *Mimo dobro a zlo*. Smrt boha je dalším z klíčových momentů Nietzscheho filosofie, k tomuto tématu bude čerpáno zejména z Nietzscheho díla *Radostná věda* a z knihy Mojžíra Hrbka "*Smrt Boha*" v *Nietzschově filosofii*. Se smrtí boha blíže souvisí problém nihilismu, který podrobně zpracoval Antonín Mokřejš v díle *Odvaha vidět : Friedrich Nietzsche - myslitel a filosof*, ze kterého budu pro svoji práci čerpat. Již zmíněnému tématu nadčlověka věnoval Nietzsche svoji knihu *Tak pravil Zarathustra*, z ní budou analyzována data pro tuto kapitolu. Pro lepší porozumění této problematiky bude využito rovněž dílo Eugena Finka *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, kde je Zarathustrovi věnována jedna z kapitol.

Pro snazší pochopení a přesnější ujasnění některých dějinných faktů týkajících se raného křesťanství, které Nietzsche ve svých dílech uvádí, konkrétně problematiky Ježíše Nazaretského, Pavla z Tarsu a textů evangelií, bude využito knihy Güntera Bornkamma *Apoštol Pavel* a knihy Pavla Mráčka *Příručka církevních dějin*, dále díla Mirei Ryškové *Doba Ježíše Nazaretského : historicko-teologický úvod do Nového zákona*.

Mezi hlavní metody této práce bude patřit analýza vybraných témat. Ta bude probíhat v několika fázích. Nejprve bude prováděn sběr a shromažďování dat z vybraných pramenů. Takto získaná data budou následně rozložena na jednotlivé části, které budou dále zkoumány a poté utříděny podle důležitosti. Vybrané informace budou poté spojovány metodou syntézy, s účelem odhalit mezi nimi vnitřní zákonitosti, fungování a vývoj zkoumaného tématu. Nakonec

budou informace odpovídajícím způsobem zhodnoceny a interpretovány. Použita bude také deskriptivní metoda a parafrázování vybraných kapitol, podstatných pro zvolené téma. Nejvýznamnější myšlenky s ohledem na téma práce budou citovány. Komparativní metody bude využito k srovnávání různých názorů a hypotéz pojetí daného problému. Historické metody bude použito k ověření a přesnějšimu ujasnění některých dějinných faktů, vztahujících se k ranému křesťanství, konkrétně otázka týkající se Ježíše Nazaretského, Pavla z Tarsu a textů evangelií. Rovněž bude užita pro první kapitolu, pojednávající o klíčových událostech Nietzscheho života.

Problematika Nietzscheho kritiky náboženství a křesťanství je poměrně známá a byla již mnohokrát interpretována, ale domnívám se, že vzhledem k jejímu rozporuplnému charakteru, je možné stále nalézat nové přístupy a nové úhly pohledu. Záměrem a cílem této bakalářské práce je vytvoření práce, která poskytne ucelený pohled na danou problematiku, srozumitelně ji představí svým čtenářům a pokusí se o nový úhel pohledu na tuto část Nietzscheho myšlení.

2.0 Život Friedricha Nietzscheho a počátky jeho náboženského odcizení

Friedrich Nietzsche se narodil 15. října roku 1844 v Röckenu v Německu do velice zbožné protestantské rodiny, jeho otec působil jako evangelický pastor a rovněž matka byla dcerou faráře. Od toho se také vyvíjela jeho výchova. Když ve svých pěti letech ztratil otce, byl poté vychováván výhradně ženami, z nichž v jeho pozdějším životě sehraji klíčovou úlohu jeho matka a o dva roky mladší sestra Elisabeth. V roce 1850 se rodina stěhuje do Naumburku, pro Nietzscheho zcela cizího a nepřátelského prostředí. Začíná zde navštěvovat obecnou školu a jeho problémy se tím ještě zintenzivnily, neboť mu činilo značné potíže začlenit se do dětského kolektivu. Až později v soukromé škole získává své první přátele. V této době dětství a raného mládí se Nietzsche vyznačoval silnou zbožností.² Významným obratem v jeho životě byl nástup na školu ve Schulpfortě, kde se mu dostalo základům kvalitního humanitního a filologického vzdělání a kde se poprvé můžeme setkat s pozvolně narůstajícími pochybnostmi o křesťanském náboženství.

Jistý podíl na Nietzscheho odcizení od náboženství mělo zcela určitě dílo *Život Ježíšův* od Davida Friedricha Strausse (1808-1874), které Nietzsche v mládí četl.³ Strauss v tomto svém díle požaduje podrobit biblické dějiny vědeckému zkoumání a zdůrazňuje nutnost porozumět konkrétním příběhům. Ústředním motivem jeho bádání se stal Ježíš jako zprostředkovatel mezi lidským a božským. Strauss odmítá Ježíše chápat pouze jako symbol víry, spasitele, jehož hlavní význam spočívá v jeho božském původu a v příběhu o ukřižování a následném zmrtnýchvstání. Strauss se jej naopak snaží chápat jako skutečnou historickou postavu, a proto usiluje o vědecké zmapování jeho opravdového

² FRENZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*, s. 9-17.

³ Tamtéž, s. 31.

životu a toho, co vykonal jako pouhý člověk. Dále odmítá historickou pravdivost evangelií, novozákonní texty mají podle něj charakter mýtů. Vyznává zde dějinný panteismus: ztotožnění boha a božího zjevení s vývojovým pohybem lidstva. Rovněž se přiklání k názoru, že Ježíšův život je třeba koncipovat jako životopis historické nikoli nadpřirozené postavy.⁴

Při rozchodu Nietzscheho s křesťanstvím se však nejednalo o konec náhlý, vyvolaný nějakým podnětem, jak by se na první pohled mohlo zdát, ale o postupný proces, který později ještě podpořily přednášky teologie, které Nietzsche navštěvoval spolu s filologickými přednáškami profesora Ritschla na univerzitě v Bonnu, kam se zapsal roku 1864. Zde se také začal věnovat pramenné kritice Nového zákona.⁵

Setkání s významným německým filologem Friedrichem Wilhelmem Ritschlem, bylo pro Nietzscheho klíčové, neboť zásadně ovlivnilo jeho profesionální dráhu. Po roce studia odchází Nietzsche z Bonnu na univerzitu v Lipsku, kam směřuje rovněž Ritschl, což ulehčilo jeho rozhodnutí. V Lipsku se zabývá již pouze filologií a dosahuje v ní svých prvních úspěchů. Na Ritschlův popud zakládá filologický spolek, ve kterém úspěšně přednáší.⁶

Na této univerzitě se také poprvé setkává s díly Arthura Schopenhauera, která na něj měla po filosofické stránce rozhodující vliv. Schopenhauerova filosofie se obrací k člověku, k jeho životu a lidské subjektivitě. Ve svém díle vyzdvihuje myšlenku, že lidský rozum není schopen poznat skutečnou podstatu jevů, rozum nám může být pouze nápomocný při dosahování vlastního cíle, stanoveného naší vůlí. S tím souvisí rovněž kritika svrchovanosti vědeckého poznání. Svět je v podstatě konstruován námi samými, jako naše představa, která má ale svůj základ ve vůli, projevující se jako hybná a tvořivá síla. Vůle vládne

⁴ STRAUSS, D. F.; CIEZSKOWSKI, A. von; BAUER, B., *Výbor z filosofických spisů mladohegelovců I.*, s. 41-94.

⁵ FRENZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*, s. 21-31.

⁶ Tamtéž, s. 31-33.

všemu ve světě a u člověka má podobu vůle k životu. Ta je však podle Schopenhauera spojena s utrpením, jehož příčinou je snaha o uspokojování potřeb, které nutí člověka k aktivitě. Uspokojování stávajících potřeb však vytváří nové potřeby a tím i nové utrpení. Od této vůle je možné se oprostit dvěma způsoby: buďto askézí, anebo únikem do sféry čistých idejí. Tento únik nám zprostředkovává umění, které zaujímá v Schopenhauerově filosofii zvláštní postavení. Zcela výjimečnou funkci má hudba, která umožňuje člověku vejít do říše čistých idejí.⁷

Nietzsche byl v začátcích své tvorby tímto Schopenhauerovým myšlením silně ovlivněn, později se jej však zřekl. V roce 1874 v pojednání Schopenhauer jako vychovatel vystupuje ještě jako jeho příznivce, přestože se již od jeho filosofie odpoutal a nakonec se dostává až do opozice.⁸

Na podzim roku 1868 se v Lipsku poprvé setkává s Richardem Wagnerem. Z tohoto setkání se později rozvinulo velké přátelství. Nietzsche Wagnera a jeho rodinu často navštěvoval a velice se mu obdivoval. „Byl zde nablízku hudebnímu géniu, kterého tak velice uctíval, nejenom to, v atmosféře této neměšťácké rodiny mu bylo zjevně dobře.“⁹ Nietzsche ve Wagnerovi našel onu velikost lidského ducha, která jej vždy fascinovala, jeho hudební genialita mu nabízela celkový rámec k ztvárnění a klasifikaci lidské velikosti. Přes veškerý tento obdiv a úctu, kterou k Wagnerovi choval, se s ním po několika letech rozchází.

Nietzschovo výjimečné nadání potvrzuje mimo jiné také udělení mimořádné profesury klasické filologie na univerzitě v Basileji roku 1868, tedy v pouhých dvaceti čtyřech letech, která se o rok později změnila v profesuru řádnou.¹⁰

⁷ STARK, Stanislav. *Filosofie 18.-20. století*, s. 25-28.

⁸ FRENZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*, s. 87.

⁹ Tamtéž, s. 54.

¹⁰ Tamtéž, s. 46-49.

V Basileji Nietzsche působil celkem deset let a během tohoto pobytu vzniklo mnoho jeho významných filosofických děl. Prvním titulem, kde se Nietzsche odpoutává od filologie a představuje se veřejnosti jako filosof, bylo *Zrození tragédie z ducha hudby* z roku 1872, kde se snaží objasnit vývoj řecké tragédie. Poprvé tak definuje základní prvky svého myšlení, pojmy apollinského a dionýského, ke kterým se bude vracet i v dalších letech své tvorby a lze je považovat za „fundamentální kategorie jeho filosofie, o sobě tak nesystematické“¹¹. Mezi lety 1873 a 1876 píše Nietzsche své čtyři Nečasové úvahy s názvy *David Strauss, vyznavač a spisovatel*; *O užitku a škodlivosti historie pro život*; *Schopenhauer jako vychovatel* a *Richard Wagner v Bayreuthu*. Nietzsche v nich vystupuje jako kritik soudobé společnosti, vědy a v neposlední řadě také lidského poznání. V roce 1878 vydává spis *Lidské, příliš lidské*, později rozšířený o dodatky *Rozličné úsudky a průpovědi* a *Poutník a jeho stín*.

V roce 1879 byl nucen vzdát se profesury, příčinou byly vážné zdravotní důvody. V té době se stahuje do ústraní a věnuje se další tvorbě, má před sebou ještě deset let tvůrčího života, než se jeho nemoc zhorší natolik, až dojde k úplnému duševnímu zhroucení. Právě v této době vzniká většina z jeho děl. Kritiky náboženství a s tím související problematiky se týkají především *Ranní červánky* z roku 1880, kde se poprvé objevuje otevřená kritika křesťanství. O rok později píše Nietzsche *Radostnou vědu*, kde přichází se svojí snad nejoriginálnější a také nejkomplikovanější myšlenkou věčného návratu a rovněž s myšlenkou smrti boha, která je významná z pohledu kritiky náboženství. V roce 1883 začíná psát patrně vrcholné dílo své tvorby *Tak pravil Zarathustra*, psané vzletným stylem, formou podobenství, myšlenkově velmi obsáhlé. Kromě rozvinutí důležitých aspektů Nietzscheovy filosofie, mezi které patří smrt boha, otázka nadčlověka a s tím související přehodnocení všech hodnot a téma nihilismu, je zde přítomna rovněž kritika křesťanství a morálky. Tato kritika

¹¹ FRENZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*, s. 60.

později vyvrcholí v díle *Antikrist*, kde se Nietzsche staví vůči křesťanství doslova útočně a agresivně. Charakter díla je možná již poznamenán nadcházejícím duševním zhroucením, k němuž dojde za několik měsíců po jeho vydání, přesněji 3. ledna 1889 v Turíně.

Když byl Nietzsche v březnu roku 1890 propuštěn z kliniky, ujala se péče o něj matka, po její smrti v roce 1897 převzala starost o svého bratra Elisabeth Försterová – Nietschová a pečovala o něj až do roku 1900, kdy Nietzsche 25. srpna umírá.

Skutečné příčiny jeho závažného zdravotního stavu nejsou dodnes přesně známy. Existuje několik hypotéz, z nichž žádná není potvrzena se stoprocentní platností. Je zřejmé, že k Nietzscheovu duševnímu zhroucení došlo následkem paralýzy, jejíž příčiny je patrně třeba hledat v dobách studií, kdy se zřejmě nakazil chorobou syfilis, ale ani to není potvrzené.¹²

Nietzschův život byl provázen osamoceností a nepochopením, částečně způsobeným jeho mimořádnými duševními atributy, částečně také jeho špatným zdravotním stavem. On sám se během svého života úspěchu nedočkal, až posmrtně se jeho dílu dostalo velkého zájmu.

Jeho filosofie byla mnohými interpretována a nejednou také zneužita, neboť jeho myšlenková koncepce svádí k různorodým a protichůdným interpretacím. „Ač F. Nietzsche průkazně usiluje o nové a radikální promyšlení rozhodujících záležitostí moderního života a moderní kultury, bývá nezřídka chápán jako pouhý ideolog úpadkových dobových politických hnutí a je v něm spatřován jeden z duchovních otců fašismu.“¹³ Příčin těchto nesprávných a často zkreslených interpretací lze v jeho díle nalézt mnoho. Výraznou měrou k tomu přispívá také jeho odmítavý postoj vůči evropským duchovním tradicím, kritika

¹² FRENZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*, s. 112.

¹³ MOKŘEJŠ, Antonín. *Odvaha vidět. Friedrich Nietzsche – myslitel a filosof*, s. 5.

demokratického směřování společnosti, silný útok zaměřený proti křesťanství, zpochybňování moderní kultury, to vše za použití často až útočných aforismů.

2.1 Náboženská situace v Německu v 19. století

V devatenáctém století se v Německu začíná do popředí dostávat liberální myšlení, jehož záměrem je nastolení náboženské svobody a postupné přesunutí náboženství ze sféry veřejné do soukromé, jakožto interní záležitost jednotlivých rodin. V roce 1817 nařídil král Fridrich Vilém III. všem protestantským církvím, aby se sjednotily do jediné evangelické církve.¹⁴ Tyto důležité změny v postavení církve jsou současně provázeny nárůstem popularity papeže a Říma, to mělo za následek nesouhlas tehdejších evropských vlád s vměšováním papeže do vnitřních záležitostí. Nepřátelské pocity vůči papežství byly také reakcí na stále častější zasahování do života obecné církve i do světských záležitostí. Papež se kromě božího pastýře stal také panovníkem papežského státu.

V první polovině devatenáctého století vedl v Prusku Bismark politiku proti katolické církvi nazvanou Kulturkampf. Tento název osvětluje některé z příčin, proč bylo v 19. stol. tolik intelektuálů, spisovatelů, vědců a filosofů zapřísáhlými protivníky papežství a proč bez ustání bojovali proti papežským postojům a intervencím. Podle jejich mínění totiž papežství představovalo zpátečnickou sílu, bránicí svobodě ducha a rozvoji racionálního myšlení. Do protikladu k vědě nekladli nutně všechna náboženství, neboť v prostředí protestantských církví existovaly jisté pokusy o sblížení křesťanského zjevení a výsledků vědeckého bádání. Rozpory s katolictvím se však jevily jako nepřekonatelné, takže se mnozí domnívali, že v zájmu rozumu a rozvoje vědy je nezbytné, aby katolická církev ztratila veškerý vliv na formování jednotlivců

¹⁴ RÉMOND, René. *Náboženství a společnost v Evropě*, s. 99.

i na chování společnosti. Papežové nikdy neučinili nic, aby tuto předpojatost rozptýlili, všechny snahy moderní společnosti odsuzovali a z katolictví nabízeli lidem jen jeho nejnesmiřitelnější variantu. Mezi duchem svobodného zkoumání a bezpodmínečnou poslušností vůči Svatému stolci nebyl žádný smír myslitelný. Proto také, vezmeme-li v úvahu čím dál častější zasahování papežství do intelektuálních a politických diskusí, vykryštovaly vůči němu i vůči papežově osobě nepřátelské pocity.¹⁵

V této době se ze sféry církve postupně vymanily i takové záležitosti, jakými byly sňatek a pohřeb, které byly po několik století výhradně církevními záležitostmi. Patrně nejzásadnější změnu společenské úlohy náboženství způsobil vědecký pokrok a rozvoj průmyslu tím, že se z běžného života lidí vytratila potřeba nadpřirozena.¹⁶ Díky souběhu změn, které se v devatenáctém století udály jak v oblasti sociální, hospodářské a politické, tak i na poli vzdělání, muselo dojít naprosto zákonitě k úpadku zbožnosti. Pro vzdělané obyvatelstvo moderních měst protestantského Německa je bůh opravdu mrtev.

Tím jsme si stručně nastínili náboženskou situaci, do které se Nietzsche narodil, ve které vyrůstá, studuje a postupně formuje své myšlení. Dobu, ve které se díky vědeckému pokroku zřetelně rýsuje zpátečnický vliv církve na lidstvo, a která Nietzscheho myšlení zřetelně ovlivnila.

¹⁵ RÉMOND, René. *Náboženství a společnost v Evropě*, s. 14-115.

¹⁶ Mc LEOD, Hugh. *Náboženství a lidé západní Evropy*, s. 125.

3.0 Antikrist jako vyvrcholení kritického postoje vůči křesťanství

S kritickými narážkami proti křesťanství se setkáváme ve většině pozdních Nietzscheových děl. S tím, jak se vytvářejí a upevňují jeho filosofické názory a vzniká jeho ucelený morální koncept, narůstá rovněž kritika náboženství. Ta vrcholí v jeho díle nazvaném Antikrist s podtitulem Pokus o kritiku křesťanství. Tuto knihu zamýšlel Nietzsche původně jako součást mnohem rozsáhlejšího díla *Vůle k moci, Pokus o přehodnocení všech hodnot*. K jejímu dokončení už ale nedošlo, Nietzscheův zdravotní stav to nedovolil.

V Antikristu se kritika náboženství, především toho křesťanského, stupňuje v útočné a mnohdy až agresivní výpady, jeho postoj je jednoznačně protikřesťanský. Nietzsche zde nepřichází s žádnou novou významnou myšlenkou, spíše se jedná jen o sjednocení jeho dřívějších výroků namířených proti křesťanství. Kritika se v největší míře týká morálního dopadu křesťanství na lidstvo. Spíše tedy než jako náboženství jej chápe jako morální výklad světa a útočí na něj jako na určitou formu metafyziky, nabývající v tomto případě podobu hodnocení. Toto hodnocení se týká výkladu bytí, pojetí tělesnosti, smyslovosti, ale také nadpozemského světa jako dokonalejšího, který nabývá opravdovější podoby oproti pozemskému světu.¹⁷ S nebyvalou razancí se pouští do útoku na stávající hodnotový systém, který považuje za dekadentní a krajně nihilistický, v němž jsou hodnotová kritéria nastavena zcela opačně, než jak by podle Nietzscheho měla být. Zdrojem všech hodnot, morálky a pravdy je v něm neexistující bůh, nikoli sami lidé.

Křesťanství v této knize vystupuje jako Nietzscheův úhlavní nepřítel na život a na smrt. „Odsuzuji křesťanství, vznáším na křesťanskou církev

¹⁷ FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, s. 159-160.

nejstrašnější všech žalob, jakou kdy který žalobce vzal do úst.“¹⁸ Toto náboženství jej provokuje svým předurčením a stanovením pevného řádu, který je třeba dodržovat pod pohružkou viny a následného trestu. Právě vina a trest tvoří jeden z hlavních pilířů, díky kterému se křesťanství snažilo udržet své věřící v pokoře a ctnosti. Křesťanská morálka je zde vylíčena jako veskrze špatná, oslabující, stádní, založená na nesprávném soucitu, chránící vše slabé, nemocné a nezdařilé. Bůh zde vystupuje jako „chorobný a senilní výplod dekadence“¹⁹, nepřátelský k životu i přírodě. „Bůh degenerovaný v odpor k životu, místo aby jej prozářil svým věčným souhlasem! V bohu vypověděno nepřátelství životu, přírodě, vůli k životu!“²⁰

Ostrému hodnocení se nevyhnula ani církve a kněží, podle Nietzscheho příživníci, kteří kupčí s hříchy.²¹ Fiktivní svět křesťanství nejenže neodpovídá skutečnosti, ale navíc ji pozměňuje, znehodnocuje a popírá. Pozemský svět a vše, co je s ním spjato, lidské instinkty, tělesnost a smyslovost, je považováno za špatné a hříšné.

Jistý náznak sympatií můžeme zahlédnout k postavě Ježíše. Ten pro Nietzscheho není božím synem a vykupitelem, jak ho viděla církev, ale obyčejným člověkem, který hlásá radostné poselství v podobě pravého a věčného života v bezvýhradné lásce, jenž se odehrává zde na zemi a je určen pro všechny a není ničím podmíněn. Nepřichází s novou vírou, ale s návodem na nový, lepší pozemský život.²² Teprve Pavel učinil z Ježíše mesiáše, syna božího a vykupitele lidských hříchů, který zemřel, aby na sebe vzal hříchy lidí a později povstal z mrtvých. Tento „génies nenávisti“²³ vynalezl učení o spáse, posledním soudu

¹⁸ NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*, s. 161.

¹⁹ Tamtéž, s. 38.

²⁰ Tamtéž, s. 37-38.

²¹ Tamtéž, s. 55-59.

²² Tamtéž, s. 63-66.

²³ Tamtéž, s. 93.

a věčném životě na nebesích. Nietzsche se proti Pavlovi velice ostře vyhraňuje a viní jej z konečné podoby křesťanství.

V Antikristovi Nietzsche rovněž vyjadřuje svůj postoj k ostatním náboženství, především k buddhismu. Ten se mu jeví jako pozitivistické a mnohem realističtější náboženství, které nesoustřeďuje veškerou svoji pozornost na kategorii hříchu a stojí mimo „dobro a zlo“.²⁴

Nietzsche uzavírá tuto svoji žalobu velice výmluvnými slovy: „Zovu křesťanství jedinou velikou kletbou, jedinou velikou nejvnitřnější zkažeností, jediným velikým instinktem pomsty, jemuž není prostředku dosti jedovatého, tajného, podzemního, dosti *malého*, - zovu je jedinou nesmrtelnou poskvrnou lidstva...“²⁵

Křesťanství je pro něj nejhorší myslitelnou formou náboženství, jak si podrobněji ukážeme v následující části. Jeho vinou byl život z tohoto světa přeložen do fiktivní oblasti zásvětí a pozemský život člověka byl zatížen neustálým hříchem a pocitem viny.

²⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*, s. 39-42.

²⁵ Tamtéž, s. 163.

4.0 Kritika křesťanství

Křesťanství podle Nietzcheho představuje jeden z hlavních důvodů úpadku západní společnosti, neboť se po téměř dva tisíce let významně podílelo na formování evropského myšlení. „Sotva bych hledal něco jiného, co poškodilo *zdraví* a sílu rasy, zejména Evropanů tolik, jako tento ideál; beze stopy přehánění jej lze nazvat *osudovou ranou* v dějinách zdraví evropského člověka.“²⁶

Přestože se ve svých počátcích vyvíjelo v období antiky, vše k čemu lidstvo v antické vědě a kultuře dospělo, křesťanství zmařilo. „Všechna práce antického světa nadarmo: nemám slova, abych vyjádřil, co cítím nad něčím tak zdrcujícím. – A vzhledem k tomu, že jeho práce byla prací přípravnou, že byly právě teprve položeny s žulovým sebevědomím základy k práci na tisíciletí, celý smysl antického světa nadarmo!“²⁷

Nietzsche chápe křesťanství jako příčinu odcizení člověka od světa a přírody a také jako příčinu radikálních změn v chápání našeho vlastního bytí. Křesťanství se staví nepřátelsky nejen vůči životu, ale odmítá také přírodu a přirozenost jako něco, co je člověku vlastní a převrací všechny přirozené lidské instinkty v něco protipřirozeného. Pro Nietzcheho je naopak důležité, aby se člověk nevzdaloval své přirozenosti a svým instinktům. Život ve své přirozenosti vede k růstu, hromadění moci a síly, ale to vše v člověku podle něj křesťanství potlačuje, je nepřátelské vůči realitě. „Zkaženým zvu zvíře, druh, individuum, ztrácí-li své instinkty, volí-li to a dává-li *přednost* tomu, co je mu na škodu.“²⁸ Náboženství chápe člověka jako určitý prototyp zbožného, ctnostného, pokorného jedince, zbaveného všech vášní a citů ve své přirozené podobě²⁹, nevzdělaného a nekulturního. Dochází k dualismu mezi lidským tělem a duší,

²⁶ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*, s. 119.

²⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*, s. 152.

²⁸ Tamtéž, s. 14.

²⁹ NIETZSCHE, Friedrich. *Soumrak model*, s. 53-54.

význam těla je potlačován na úkor lidské duše, která je považována za něco vyššího, hodnotnějšího.

Skutečné chápání lidského bytí je v křesťanství zkresleno pojetím nesmrtnosti, která se však radikálně liší od nesmrtnosti, jak ji vnímají jiná náboženství. Svět, který křesťanství vytváří, popírá skutečnost, přesouvá život z tohoto světa do světa posmrtného, který je zcela fiktivní. Lidský život tak ztrácí svoji skutečnou hodnotu, neboť se stává pouze jakousi přípravou na jiný život, život v zásvětí. Obvyklý způsob života, ke kterému patří také provinění, bolest, nemoc, práce a především smrt znamenající konečnost lidského života, je křesťanství cizí. Pro Nietzscheho je právě život v časovosti tím pravým a zvláště jeho konečnost je pro něj důležitá. Proto popření života a přesunutí jeho těžiště do zásvětí považuje za neomluvitelné.³⁰ Vše s čím křesťanství pracuje, považuje Nietzsche za fiktivní, ať už se jedná o pojmy týkající se duchovna, teologie či morálky. „V křesťanství se nedotýká ani morálka, ani náboženství v žádném bodě skutečnosti. Vesměs imaginární *příčiny* („bůh“, „já“, „duch“, „svobodná vůle“ – nebo také „nesvobodná“); vesměs imaginární *následky* („hřích“, „vykoupění“, „milost“, „trest“, „odpuštění hřichu“). [...] - celý onen fiktivní svět má svůj kořen v *nenávisti* ke všemu přirozenému (- ke skutečnosti! -), je výrazem hluboké nechuti ke všemu skutečnému...“³¹ Křesťanství popírá, že by lidský život měl smysl sám o sobě, popírá vše, co je zdravé, silné a šťastné, vše, co čerpá svoji sílu z přírody.

Všechny tyto skutečnosti činí z člověka tvora vnitřně slabého, postrádajícího vlastní sebeuvědomění a svobodu, kterou Nietzsche shledává v možnosti tvorby, vytváření nových hodnot a schopnosti vidět věci takové, jaké opravdu jsou. To, co křesťanství nabízí jako svobodu, je pouhou deziluzí, založenou opět jen na myšlence trestu a provinění. „Neboť právo trestat

³⁰ KOUBA, Pavel. *Nietzsche : filosofická interpretace*, s. 133-134.

³¹ NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*, s. 30-31.

a povinnost podstoupit trest předpokládá, že ten, kdo je vinen, je svobodný a odpovědný za svůj čin.³²

Fink se ve své knize domnívá, že tato kritika nenáleží pouze náboženství v jeho vlastním smyslu, ale především metafyzice. V křesťanství Nietzsche spatřuje jakousi historickou podobu metafyziky, její hodnocení, či spíše hodnocení výkladu bytí v celé západní společnosti. „Náboženství, morálka, metafyzika podle něj úzce souvisejí, nepředstavují oddělené a samostatné lidské vztahy. „Bohem“ se vlastně myslí jen transcendence hodnot, jejich bytí o sobě, jejich objektivita, která má svůj poslední důvod v bohu jakožto nejvyšším existujícím dobru, *summum ens*; tak se Nietzsche dívá na náboženství.“³³

Hrozbu křesťanství a náboženství jako takového, vidí Nietzsche v podobě náboženské vlády, v níž se víra staví jako svrchovaný předpoklad existence namísto toho, aby působila jako prostředek k výchově či zdokonalování člověka. Právě křesťanská morálka a její dopad na člověka jsou tím, co Nietzschemu vadí nejvíce. V čem přesně shledává její negativní dopad na jednotlivce i celou západní civilizaci, si ukážeme v následující kapitole.

4.1 Křesťanská morálka a její důsledky

Každé náboženství se snaží o svůj osobitý, ucelený výklad a hodnocení světa. Jeho úkolem je vytvoření individuálních měřítek, vlastního hodnotového systému a morálních zásad, podání celkového obrazu a výkladu veškerého bytí. Charakteristická je rovněž hierarchizace úrovní bytí, na jejímž vrcholu je božstvo a oblast posvátného a nadpřirozeného, která přesahuje úroveň člověka a stojí mimo jeho možnost poznání. Nejinak je tomu i v křesťanství, v němž nejvýše

³² MOKŘEJŠ, Antonín. *Odvaha vidět. Friedrich Nietzsche – myslitel a filosof*, s. 27.

³³ FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, s. 160.

stojí jediný bůh, který je tvůrcem absolutní pravdy, udává smysl lidskému životu a směr veškerého poznání. Křesťanství, stejně jako většina ostatních náboženství, dodává lidskému životu jinou podobu, nabízí člověku nový duchovní rozměr. Do popředí se dostává otázka hodnot a hodnocení. Pro křesťanství je typické, že předkládá jedinci určitý způsob života jako jediný správný. Tímto životem je život ve víře, pokoře a lásce, život velice vzdálený svojí přirozenosti a svým instinktům. Každý, kdo se nechová podle pevně stanovených mravních ideálů, je odsuzován a považován za vinného. Tento neustálý pocit viny člověka oslabuje, zbavuje ho přirozené sebedůvěry a jistoty. „Křesťanská víra je od samého začátku obětováním: obětováním veškeré svobody, veškeré hrdosti, veškeré sebejistoty ducha; zároveň zotročením a sebevýměchem, sebeznetvořením“³⁴ Díky tomu dochází snadno k pocitům provinilosti a špatného svědomí a z toho vyplývající povinnosti a oprávněnosti trestat. Křesťanství probouzí mylný dojem, že neneseme plnou zodpovědnost za svůj život a své činy. Víra se snaží vzbudit v lidech nenávist vůči vlastní přirozenosti. „Křesťanské rozhodnutí shledat svět ošklivým a špatným, učinilo svět ošklivým a špatným.“³⁵

Křesťanská morálka je hlavní příčinou, proč se Nietzscheho kritika proti křesťanství tak ostře vyhrocuje. „*Nepřirozená morálka*, to je téměř každá morálka, jež byla dosud hlásána, ctěna a kázána, obrací se naopak právě *proti* pudům života – je hned skrytým, hned hlasným a drzým odsouzením těchto instinktů. Říkajíc „bůh hledí na srdce“, odmítá nejspodnější a nejvyšší žádosti života...“³⁶ Křesťanská morálka si nárokuje přikazovat lidem, jak správně jednat a jak se chovat. Stanovuje mravní pořádek světa a všichni, kdo se proti tomuto pořádku staví, jsou nazýváni vinnými. To je pro Nietzscheho něco nepřipustného. V *Soumraku* model hovoří o důležitosti nezaměňovat příčiny a následky, tak jak to činí všechny dosavadní morálky a náboženství. Každá morálka, která

³⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo*, s. 52.

³⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*, s. 117.

³⁶ NIETZSCHE, Friedrich. *Soumrak model čili: jak se filosofuje kladivem*, s. 51.

přikazuje, co a jak má být činěno, aby bylo dosaženo ctnosti, štěstí, dobra, je podle něj zhoubná. Štěstí, dobro, ctnost mají být následkem našeho konání, nikoli jeho příčinou.³⁷

Ve jménu mravnosti vyzdvihuje křesťanství soucit jako jednu z předních lidských vlastností, to Nietzsche nepovažuje za správnou volbu, neboť soucit podle něj zakládá falešný humanismus a oslabuje životní energii.³⁸ A právě člověka slabého a pokořeného, člověka, který pohrdá životem a potlačuje svoji vůli, křesťanství potřebovalo. Proto mezi křesťanskou praxi patří potlačování všech osobitých lidských vlastností. Skutečnost, že každý člověk je zcela jiný, je popírána a namísto ní je předkládán prototyp správného křesťana, „stádního zvířete“³⁹, ctnostného a pokorného.⁴⁰

Křesťanskou ctnost považuje Nietzsche za něco umělého, vykonstruovaného, co se stalo povinností a dobrem o sobě, ale co ve skutečnosti žádné dobro nepřináší. „Ctnost skýtá štěstí a jakousi blaženost jen těm, kteří ve svou ctnost pevně věří: - nikoli však oněm jemnějším duším, jejichž ctnost tkví v hluboké nedůvěře vůči sobě a veškeré ctnosti. Nakonec tedy i zde vede k „blaženství víra“! – a všimněte si, *nikoli* ctnost!“⁴¹ Nietzsche se domnívá, že vlastnosti jako je ctnost, dobro, povinnost by neměly být respektovány jako pojmy s obecnou platností, z pouhé úcty k nim, ale tento respekt by měl vycházet z vnitřního přesvědčení, z našich vlastních životních potřeb a instinktů.⁴²

Křesťanský bůh je bohem, který není člověku pomocníkem, rádcem ani inspirací. Není bohem, který by mu dodával odvahu. Naopak, je bohem, který na člověka klade své požadavky, přikazuje a trestá. Tato skutečnost v člověku probouzí pocity viny, což má za následek neustálou potřebu trestu. Křesťanství

³⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Soumrak model čili: jak se filosofuje kladivem*, s. 57-63.

³⁸ NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*, s. 15-16.

³⁹ Tamtéž, s. 12.

⁴⁰ NIETZSCHE, Friedrich. *Soumrak model čili: jak se filosofuje kladivem*, s. 53.

⁴¹ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*, s. 135.

⁴² NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*, s. 23-25.

se staví nenávisť k takovým vlastnostem, jakými jsou odvaha, hrdost, svoboda a radost ve všech svých podobách.⁴³

Dalším velice podstatným momentem křesťanství je víra v posmrtný život. Důsledkem této víry dochází ke snížení hodnoty lidského života na pouhou přípravu na život v zásvětí. Dochází tím ke zkreslenému chápání časovosti, neboť je potlačena konečnost jako základní vlastnost lidského bytí a zdroj lidské tvořivosti.⁴⁴ S myšlenkou posmrtného života úzce souvisí dualita mezi tělem a duší, přičemž tělo je chápáno jako méněcenné, zvýšený význam je přikládán pouze duši. Tím dochází k potlačení veškeré lidské přirozenosti, jejích instinktů a pudů. Život křesťana má být zproštěn veškeré pýchy, nemravnosti a ambicí různého druhu. Ideálem se stává asketický život, který představuje formu bytí, jež je zcela protikladná normálnímu životu. Jeho cílem je bolest, utrpení, odříkání, popírání vlastní individuality. Dualistickým pojetím světa dochází k tomu, že smyslový svět se stává hříšným a nedokonalým a slibovaný „pravý svět“ je dosažitelný jen skrze přísné dodržování asketického ideálu.⁴⁵ Nietzsche to považuje za další důkaz nedokonalosti současného i minulého člověka a jakousi další indicii pro nutnost vzniku člověka vyššího typu. „Že se tento ideál mohl, jak nás učí historie, stát tak mocným a natolik člověka ovládnout, zvláště všude tam, kde se prosadila civilizace a zkrocení člověka, je výrazem jednoho velkého faktu – *churavosti* dosavadního typu člověka...“⁴⁶

Je tedy zřejmé, že morálka příchodem křesťanství prodělala zásadní změnu. Vše, co bylo v antické době považováno za mravné, bylo nyní považováno za nemorální. Antický člověk si byl plně vědom tragické stránky lidského života, ale i přesto se k němu stavěl kladně a zaujímal tvůrčí hledisko. Výsledkem byl život bez předsudků a iluzí, plný síly a zdraví, naplněný

⁴³ NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*, s. 43-44.

⁴⁴ MOKŘEJŠ, Antonín. *Odvaha vidět. Friedrich Nietzsche – myslitel a filosof*, s. 28.

⁴⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*, s. 94-96.

⁴⁶ Tamtéž, s. 98.

sebedůvěrou a sebeúctou každého jedince. Typickým je pro toto období přirozený a spontánní přístup k životu.⁴⁷ Člověk neměl snahu utíkat před strážní života a nepřízní osudu k představě jiného, iluzorního světa, ale dokázal se postavit ke svému životu čelem. Příchod křesťanství tedy znamená pro Nietzscheho zásadní zvrát ve vývoji evropského myšlení. Z lidí dříve silných a sebevědomých vytvořila křesťanská morálka jedince slabé a nemocné, bez svobodné vůle, jedince, kteří nechtějí vidět pravdu.

Sám Nietzsche zaujímá ke skutečnému životu velice kladný vztah, i přesto, že si naplno uvědomuje, že život přináší rovněž mnoho negativních prvků. To je důvodem, proč tak důrazně odmítá jakoukoli víru v posmrtný život, která snižuje hodnotu tohoto jediného opravdového světa. Vidí za tím lidskou slabost. Pouze člověk trpící, nemocný, který se s tímto světem nedokáže vypořádat, uniká před skutečností do zásvětí. „Morálka vede jednotlivce k tomu, aby byl funkcí stáda a jen jako funkci si přikládal hodnotu.“ [...] „Morálka je stádní instinkt v jednotlivci.“⁴⁸ Nietzsche je zastáncem silných jedinců, kteří se nebojí projevit svoji individualitu.

V Nietzscheho pojetí nalzáme dva typy morálky, panskou a otrockou. Panská morálka pramení z aristokracie, z lidí vznešených a výše postavených, je silná, nadřazená, podléhá činorodosti. Za dobré je v ní považováno vše, co vede k síle, povzbuzuje vůli k moci a naopak pohrdá vším, co je bázlivé, malicherné a oslabuje jedince. Vznešený člověk je tím, kdo věří v sebe sama a plně si uvědomuje, že je to on, kdo vytváří hodnoty. Pojem soucit je této morálce zcela cizí. Opakem je morálka otrocká, morálka lidí trpících, nesvobodných a utlačovaných. V ní se dostávají do popředí takové vlastnosti, které pomáhají překonat těžkost bytí, tedy pokora, trpělivost, píle a soucit.⁴⁹ Její kořeny Nietzsche nachází v kněžském stavu a katolické církvi vůbec a představuje

⁴⁷ MOKŘEJŠ, Antonín. *Odvaha vidět. Friedrich Nietzsche – myslitel a filosof*, s. 14-17.

⁴⁸ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*, s. 109.

⁴⁹ NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo*, s. 170-174.

pro něj příčinu vzniku resentimentu. Tato morálka plně podléhá pasivitě. „Jestliže vznešený člověk žije zpříma v důvěře a otevřenosti, pak člověk resentimentu není ani přístupný, ani naivní, ani sám k sobě čestný a rovný. Jeho duše *šilhá*; jeho duch miluje temná zákoutí, postranní uličky a zadní vrátka, ve všem, co je skryté, rozpoznává svůj svět, svou jistotu, svou posilu; dobře se vyzná v mlčení, nezapomínání, vyčkávání, v prozatímním sebeumenšování, sebepokořování.“⁵⁰

Z pohledu resentimentu je za zlého a špatného považován člověk panské morálky, který je silný, mocný, vznešený a je samostatným individuem. Naopak člověk otrocké morálky, slabý, průměrný, nesnažící se vyniknout, je tím správným. Podle Nietzscheho je však pouze jakýmsi stádním zvířetem splývajícím s davem. „...naše největší nebezpečí se skrývá ve zmenšení a zestejnění evropského člověka, ten pohled totiž unavuje.“⁵¹

Aby mohla být křesťanská morálka šířena mezi věřícími a upevňována v jejich myslích, bylo zapotřebí prostředníků mezi člověkem a bohem, tedy kněží. Jak již bylo zmíněno, právě u nich Nietzsche nalézá kořeny této morálky. Kněží pro něj ztělesňují zhoubné představitele asketického ideálu, jejichž cílem je život v odříkání, odmítající a popírající vše, co je pro člověka přirozené. Toto Nietzscheho stanovisko si podrobněji rozebereme v následující části.

⁵⁰ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*, s. 27.

⁵¹ Tamtéž, s. 31.

5.0 Asketický kněz a jeho ideál

Nietzschova kritika se nevyhnula ani těmto formálním představitelům církve. Křesťanství podle něj nabízí člověku falešnou oporu ve vidině všemohoucího boha a jeho služebníků, v podobě kněží. Nazývá je „traviči života z povolání“⁵² a představují pro něj původce falešnosti pramenící z jejich morálky, založené na nesprávném výkladu ctnosti a svatosti, a právě tuto svoji morálku prosazují jako jedinou správnou. Morálku, která přesouvá vše podstatné mimo náš svět, ztělesněná pojmy bůh, vykoupení, věčnost, a kterou Nietzsche považuje za životu škodlivou. Jejím prostřednictvím se kněží snaží lidstvo přesvědčit, že život je plný bolesti, smutku, útrap, a to vše má být přijímáno se stoickým klidem.⁵³ Pozemský život člověka je provázen neustálým pocitem viny z prvotního hříchu, jehož následky věřící neustále zakouší. Snaha kněží vyvolat v lidech pocit viny pramenící z nich samých, pocit špatného svědomí a vidina následného trestu, měla za následek jejich zastrašení a oslabení. „Vzhledem k *tomuto* celému způsobu kněžské léčby, ke způsobu „vinnému“, je každé slovo kritiky nadbytečné. Kdo by snad chtěl tvrdit, že takový exces citu, jaký v tomto případě asketický kněz svým nemocným obvykle předepisuje (pod nanejvýš posvátnými jmény, rozumí se, a proniknut svatostí svého účelu), nějakému nemocnému vsuktu *prospěl*? Měli bychom se však alespoň shodnout na slovu „*prospěl*“. Pokud má vyjadřovat, že takový systém péče člověka *polepšil*, pak nemám námitek: jen k tomu dodávám, co pro mne „polepšit“ znamená – tolik co „zkrotit“, „oslabit“, „zastrašit“, „zjemnit“, „změkčit“, „vykastrovat“ (tedy v podstatě totéž, co *poškodit*...). A jestliže jde především o churavé, rozladěné,

⁵² NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*, s. 19.

⁵³ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*, s. 170-171.

deprimované, pak takový systém, i kdyby nakrásně dělal nemocného „lepší“, ho rozhodně dělá *nemocnějším*; ...⁵⁴

Pro Nietzscheho představuje kněz ztělesnění asketického ideálu. Nietzsche tuto askezi odmítá za všech okolností. Terčem jeho útoku ovšem není askeze představující jistou formu sebekázně, ale asketický ideál představovaný pokorou, chudobou a cudností, který popírá způsob života, jemuž Nietzsche dává přednost.⁵⁵ Člověk žijící po způsobu asketického ideálu není schopen stát se pánem svého vlastního konání, zdroj své síly a vůle hledá mimo sebe, v bohu. Z Nietzscheho hlediska je asketický ideál úspěšnou, nicméně strašlivou fikcí, která měla na vývoj evropské kultury mimořádně závažný a negativní vliv a jejímiž propagátory byli hlavně kněží. „Asketický kněz je pro ty, kdo trpí životem. Utěšuje je představou blaženého života, který je určen právě pro všechny trpící. Výsledkem je pohrdání skutečného života. Asketického kněze je třeba považovat za předurčeného spasitele, pastýře a advokáta nemocného stáda: teprve pak porozumíme jeho nesmírnému historickému poslání. Jeho říší je *panství nad trpícími*, k této nadvládě ho odkazuje jeho instinkt, v ní tkví jeho nejvlastnější umění, jeho mistrovství, jeho druh štěstí.“⁵⁶ Asketický ideál je pro Nietzscheho projevem úpadkové a slabé vůle, vůle k nicotě. Člověk slabý a nemocný postrádal smysl svého utrpení a trýznivého života. Asketický ideál mu tento smysl nabídl, ale jedná se o smysl zhoubný, jehož nástrojem je pocit viny, který vede člověka k potlačení jeho přirozených sklónů.⁵⁷

Pro kněze je rovněž typické odmítání jakéhokoli vědeckého poznání. Jejich snahou je držet lidi v nevědomosti, proto je jejich velkým nepřítelem také věda a vědění, neboť díky vědě je člověk schopen kriticky uvažovat. „Pojem viny a trestu, celý „mravní řád světa“ byl vynalezen proti vědě – proti tomu, aby se

⁵⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*, s. 118.

⁵⁵ Tamtéž, s. 90-91.

⁵⁶ Tamtéž, s. 103.

⁵⁷ Tamtéž, s. 134.

člověk odpoutal od kněze...“⁵⁸ Argumentem kněží pro toto odmítnutí je, že věda, která popírá boha, nemůže být pravdivá, protože veškerá pravda pochází pouze od boha.⁵⁹

Nietzsche zdůrazňuje moment vzniku církve. Rozlišuje mezi původním křesťanstvím v podobě Ježíšově, ve kterém ještě o této instituci nebyla žádná zmínka a pozdějším křesťanstvím, kterému dodali podobu Ježíšovi následovníci. Z nich se na této proměně podle Nietzscheho nejvýrazněji podílel svatý Pavel. Na oba tyto představitele, stojící u zrodu křesťanství, má Nietzsche velmi vyhraněný a protichůdný názor.

⁵⁸ NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*, s. 116.

⁵⁹ NIETZSCHE, Friedrich. *Ranní červánky*, s. 61.

6.0 Ježíš versus Pavel

Nietzscheho kritika však není zcela jednoznačná. Jakkoli razantně vystupuje proti křesťanství, k postavě Ježíše je značně shovívavý. Chápe jej sice jako postavu dekadentní, ale přesto má pro něj více pochopení než pro jeho následovníky. Pouze život Ježíše Krista považuje za skutečně křesťanský. „... jen křesťanská *praxe*, život, jaký *žil* ten, kdo zemřel na kříži, je křesťanský...“⁶⁰ Rozlišuje mezi původní vírou, poselstvím Ježíšovým, znamenajícím křesťanský život spočívající v pravdě, lásce, milosrdenství a pokoře, a mezi vírou církve. V Ježíšově učení nalézá opak toho, jak pojímá křesťanství církev. „Kristus se vymezuje radostným poselstvím, předkládá nám život, který není životem křesťanství, zatímco křesťanství představuje náboženství, které není náboženstvím Kristovým.“⁶¹

Ježíš sice přichází s myšlenkou věčného života, ta je však v jeho podání chápána jako realita, jako život naplněný bezpodmínečnou láskou, který je prožíván zde na zemi.⁶² Nejedná se tedy o věčný život po smrti, tak jak jej známe z pozdějšího podání.

Ježíšovo poselství spočívá především v zásadní změně smýšlení, v novém úhlu pohledu na život. Přichází s myšlenkou božího království, které se nachází v tomto světě. Se svým poselstvím se obrací ke všem lidem, to znamená i k lidem hříšným, prostopášným, chudým a nemocným. Lásku k bližnímu, která již byla přítomna i v židovském náboženství, Ježíš rozšiřuje na všechny lidi, tedy i nepřátele, hříšníky, jinověrce, což vychází z jeho přesvědčení, že všichni lidé

⁶⁰ NIETZSCHE, Friedrich. *Ranní červánky*, s. 85.

⁶¹ DELEUZE, Gilles. *Nietzsche a filosofie*, s. 249.

⁶² KOUBA, Pavel. *Nietzsche : filosofická interpretace*, s. 121-122.

jsou dětmi božími.⁶³ Měřítkem lidského jednání se tak stává „Boží dobrota vůči světu a lidem“.⁶⁴

Ježíšovo učení se obešlo bez církve, kněží, teologie, pouze ukazovalo, jak bychom se měli chovat a jak jednat.⁶⁵ V Ježíšově poselství nenalzáme nic, co by hovořilo o církvi, ta se začala formovat až později. Počátek vzniku církve lze vidět ve formování Ježíšových učedníků po jeho ukřižování a zmrtvýchvstání, tyto formace však měly ještě charakter sekt, skutečný vznik této instituce nastal ještě později.

Nietzsche namítá, že se tyto původní ideály dochovaly jen ve velmi pozměněném stavu. „Příliš záhy zemřel; sám by byl odvolal své učení, kdyby byl dospěl až k mému věku! Šlechtný byl dost, aby odvolal!“,⁶⁶ promlouvá Nietzsche Zarathustrovými ústy. Byly to právě první učedníci, kteří pozměnili Ježíšovo učení. Zásadní změna nastává v chápání osoby samotného Krista, který se stává objektem víry, mesiášem, prostředníkem mezi věřícími a bohem. Vykoupení a spása tvoří hlavní téma Nového zákona. Již se však nejedná o život ve věčnosti zde na zemi přístupný každému, tak jak to hlásal Ježíš, ale o věčný život v nebi přístupný pouze prostřednictvím spasení. Proto se stává důležitým výklad Ježíšovy smrti. Ježíš na sebe vzal trest za lidi žijící v hříchu a podstoupil smrt ukřižováním. Klíčovým okamžikem se stává jeho vzkříšení a zmrtvýchvstání.⁶⁷ „Bez vzkříšení by nebylo víry v Krista, nebylo by ani církve; pro Ježíšovy následovníky tvoří poselství o vítězném vzkříšení jádro celého evangelia.“⁶⁸

Toto nové chápání pojetí křesťanství Nietzsche přičítá Pavlovi, který přenesl na člověka pocity viny, špatného svědomí, vnitřní zkaženosti a hříchu.

⁶³ BEINERT, Wolfgang. *Malé dějiny křesťanského myšlení*, s. 26-29.

⁶⁴ Tamtéž, s. 29.

⁶⁵ KOUBA, Pavel. *Nietzsche : filosofická interpretace*, s. 121-122.

⁶⁶ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*, s. 64.

⁶⁷ KOUBA, Pavel. *Nietzsche : filosofická interpretace*, s. 125.

⁶⁸ Tamtéž, s. 125.

Právě Pavel udělal z Ježíše mučedníka, který svou smrtí vykoupil naše hříchy. „V Pavlovi se ztělesňuje typus protichůdný radostnému poslu, génius nenávisti, génius vize nenávisti, neúprosné logiky nenávisti. Co všechno přinesl tento dysangelista v oběť nenávisti! Především vykupitele: přibil jej na svůj kříž. Život, příklad, učení, smrt, smysl a právo celého evangelia – ničeho již tu nebylo, když tento penězokazec z nenávisti pochopil, čeho jiného mohl potřebovat. Nikoli realitu, nikoli historickou pravdu!“⁶⁹

Od začátku svého působení platil Pavel, původním vyznáním Žid, za nejvýznamnějšího křesťanského misionáře, byl však také považován za spornou osobnost. O Pavlově životě se dochovalo poměrně hodně informací oproti ostatním Ježíšovým pomocníkům či než o Ježíši samém. Ježíš je považován za zakladatele náboženství, které později Pavel systematizoval a dal mu podobu, jak ji známe dnes. „On z něho vytvořil náboženství vykoupení, sice pod zřejmým vlivem židovského myšlení, především však orientálně pohanských názorů a mýtů, jak byly tehdy rozšířeny v helénistických mystériích.“⁷⁰ Pavel je označován za autora třinácti dopisů Nového zákona, z nichž osm je prokazatelně jeho dílem. Vykoupení a spása v nich hrají klíčovou roli. Nietzsche Pavlovi vytýká, že právě on přemístil těžiště lidského života ze skutečného do posmrtného, čímž stanovil jeden z nejdůležitějších prvků křesťanství – víru v nesmrtelnost a díky tomu lidský život ztratil svůj smysl. „Nietzschova kritika nemíří na způsob, jak se nám nesmrtelnosti dostává, nýbrž na samu myšlenku nesmrtelnosti jakožto řešení problematičnosti lidského života.“⁷¹ Byl to právě apoštol Pavel, který utvořil základy křesťanské církve, pro kterou je klíčovým až okamžik vzkříšení, ne Ježíšův pozemský život. „Na rozdíl od ostatních náboženství, kde můžeme nalézt prvek nesmrtelné duše, se v křesťanství nejedná o božskou část, která zaručuje nesmrtelnost vždy, ale nesmrtelnost je zde

⁶⁹ NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*, s. 93.

⁷⁰ BORNKAMM, Günter. *Apoštol Pavel*, s. 215.

⁷¹ KOUBA, Pavel. *Nietzsche : filosofická interpretace*, s. 132.

výsledkem snažení během života, je odměnou za život v pokoře a spáse, je milostí boha. Vzkříšení se týká celého těla, ne jen duše.⁷² Pavel se stal autorem takových pojmů, jako je hřích, spása, oběť, vykoupení, zmrtvýchvstání, poslední soud. Tím vším podle Nietzscheho názoru popřel původní Ježíšovo poselství o božím království. Celé Pavlovo učení je protknuto ústřední myšlenkou soudu a milosti. „Křesťanská víra znamená především přijmout poselství o Kristu. Jejím vlastním obsahem je Boží čin spasení v Kristu.“⁷³

⁷² KOUBA, Pavel. *Nietzsche : filosofická interpretace*, s. 131.

⁷³ BORNKAMM, Günter. *Apoštol Pavel*, s. 142.

7.0 Nietzscheův postoj k ostatním náboženstvím

Přes veškerou svoji kritiku však Nietzsche všechna náboženství tak zcela neztracuje. V určitém smyslu připouští prospěšnost takových náboženských forem, kde bůh budí respekt, představuje dobro i zlo, požaduje oběti, dokáže lidi trestat i odměňovat. „Takovýto bůh musí mít možnost, aby škodil i prospíval, aby byl přítelem i nepřítelem, - člověk se mu obdivuje v dobrém i ve zlém.“⁷⁴

Nietzsche zdůrazňuje fakt, že tvůrcem bohů je člověk, a právě to by se mělo odrážet v jeho vztahu k lidem, světu a skutečnosti vůbec. Pokud je bůh pouze dobrý, vidí v tom Nietzsche prvky úpadku, stává se bohem slabých. Křesťanský bůh ztělesňuje nejhorší verzi boha, jaká kdy byla vytvořena. „V bohu vypovězeno nepřátelství životu, přírodě, vůli k životu! Bůh formulí pro každé hanobení „tohoto světa“, pro každou lež o „onom světě“! V bohu zbožněno Nic, svatořečeno vůle k Ničemu!...“⁷⁵

Přestože Nietzsche odmítá skutečnost, jak náboženství pojmají pravdu a nepravdu, odmítá způsob, jakým si přivlastňují schopnost určovat, co pravdou je a co není, tedy pojetí takzvané svaté pravdy, nalézáme u něj i pozitivní reakci na východní myšlení, zejména buddhismus. Ten považuje za jediné opravdu pozitivistické náboženství, zbavené „sebeklamu morálních pojmů.“⁷⁶ Přestože také buddhismus považuje za náboženství nihilistické a dekadentní, oproti křesťanství jej Nietzsche shledává náboženstvím liberálním a tolerantním, které se více obrací k přírodě, k podstatě a přirozenosti člověka. Velice sympatická je Nietzschemu na tomto náboženství neexistence boha jako zdroje nejvyšší moci a absolutní pravdy a poznání. Pojem hříchu, tak jak ho známe z křesťanství, je buddhismu cizí, právě tak příkazy morálky a způsobu života. Věřícím je

⁷⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*, s.33.

⁷⁵ Tamtéž, s. 37-38.

⁷⁶ Tamtéž, s. 39-40.

ponechána svoboda v rozhodování, zda věřit či ne, a kdykoliv je možné z klášterní obce vystoupit. Rovněž nebojuje proti jedincům jiné víry.⁷⁷

Evropany Nietzsche považuje za bytosti barbarské, které ještě duchovně nedozráli pro buddhismus. „Ještě jeden krok: a nebylo už zapotřebí ani kazatelů či prostředníků a vystoupil učitel *náboženství sebevykoupení*, Buddha: - jak vzdálena je ještě Evropa od tohoto stupně kultury! Až budou konečně zničeny i všechny obyčeje a mravy, o něž se opírá moc bohů, kněží a vykupitelů, až bude tedy mrtva morálka ve starém smyslu: pak přijde – ano, co přijde pak? Nehádejme však planě, nýbrž hledme nejprve, aby Evropa dohonila, co v Indii, v národě myslitelů, bylo již před několika tisíciletími vykonáno jako příkaz myšlení.“⁷⁸

Zcela odlišný je jeho vztah k polyteistickým náboženstvím. Zde nachází Nietzsche prvky individuality, svobody a mravní výchovy. Možnost prostoru pro existenci více bohů je prostoupena tolerancí, kterou v monoteistickém náboženství postrádá. Žádný z bohů zde nemá výlučné postavení. Například řecké náboženství je podle něj oprostěné od mravnosti, svatosti, soucitu a askeze. Naopak, je v něm všechno jsoucí zbožštěno, podporuje bujný život. Řečtí bohové, „tyto odrazy vznešených a suverénních lidí“⁷⁹, často člověka obhajovali i ve zlém a jeho vinu brali na sebe. Tito bohové žili lidským životem a to je Nietzschemu velmi sympatické. „Tak ospravedlňují bozi život lidský tím, že jej sami žijí – a to je jediná uspokojivá teodicea!“⁸⁰

Polyteistické náboženství umožňuje vnímat chmurné a nelitostné stránky života jako jeho součást a ne jako výplod zla, jenž může být odstraněno. Božská moc v tomto případě může působit člověku neštěstí i užitek a není tu pro blaho ani spásu člověka. V tom se také odráží vztah člověka k božskému. Nejde zde

⁷⁷ NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*, s. 39-44.

⁷⁸ NIETZSCHE, Friedrich. *Ranní červánky*, s. 62.

⁷⁹ NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*, s. 73.

⁸⁰ NIETZSCHE, Friedrich. *Zrození tragédie*, s. 40.

o plnou oddanost a splynutí s vyšší mocí, ale o vztah založený na respektu, úctě i bázni. Proto pro Řeky nebyla klíčová víra, ale postoj, jaký k bohům zaujímal. Nenalézáme zde ani příslib posmrtného života, naopak zde dochází ke srozumění se skutečností, že lidský život je konečný a smrt k němu neodmyslitelně patří. Lidský život si tak zachoval svoji přirozenou podobu a vždy byla pevně stanovena hranice, kde leží lidské a kde začíná božské.⁸¹

⁸¹ KOUBA, Pavel. *Nietzsche : filosofická interpretace*, s. 159-174.

8.0 Smrt boha a vznik nihilismu

Nietzsche nezůstává pouze u kritiky křesťanství. Naopak, je patrné, že si plně uvědomuje náboženskou situaci, která v devatenáctém století v Německu nastává. Jak bylo na začátku práce uvedeno, vliv křesťanství pozvolna upadá a vytrácí se z veřejného života. Díky vědeckému pokroku se rovněž mění vztah jednotlivce k víře a nadpřirozenu. Proto tedy není ničím překvapivým, že Nietzsche přichází s myšlenkou „bůh je mrtvý“.

Smrt boha je jednou z výrazných myšlenek Nietzscheho filosofie. Nejedná se pouze o zánik křesťanského boha jako takového, ale především o zhroucení celé dosavadní západní morálky postavené právě na křesťanství, ve kterém byl bůh zárukou veškerého smyslu. A nejen na křesťanství, jedná se o duchovní tradici, která má své kořeny již v Sókratovi a Platónovi, později se ještě více upevnila ve scholastice a přetrvává až do novověku. Jejím základem je božský princip, který je zárukou nejenom smyslu lidského života, ale rovněž veškerého poznání a absolutní pravdy a učení o dvou světech. Po celá staletí udával tento morální princip směr lidskému žití, lidské činnosti a určoval hodnoty bytí. Z toho jasně vyplývá, jak zlomovou událostí je smrt boha. Svět postupně ztrácí svůj dosavadní řád a účel, pozvolna se vytrácí jeho tradiční hodnoty. Ideály, stojící zcela v protikladu k přírodě a všemu přirozenému, které byly až doposud platné, se hroutí a nadchází počátek zcela nového období. První zmínku o tom, že bůh je mrtev nalézáme v díle *Radostná věda*, kde „pomatenec“ zvěstuje lidem, že bůh se ztratil, bůh je mrtev. Vrahem není pouze on sám, nýbrž z této vraždy viní celé lidstvo, které postupně ztrácí víru v boha. „My jsme ho zabili - vy a já! My všichni jsme jeho vrahy!“⁸² Jak už bylo zmíněno, pro Nietzscheho je tvůrcem bohů člověk, a proto má také schopnost boha zabít.

⁸² NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*, s. 114.

Nabízí se otázka, proč Nietzsche zvolil právě postavu „pomatence“, který přichází zvěstovat tak významnou událost. Důvodem je patrně skutečnost, že dosavadní normy, které působily jako určité modely a vzorce lidského jednání, udávaly mu směr, zaštiťovaly jej a dodávaly tak životu smysluplnost, přestávají platit. Fakt, že lidstvo, navyklé na staré hodnoty a svět jimi ovlivněný, ztrácí jistotu a bezpečí, způsobuje, že člověk zasažený ztrátou původních hodnot se stává zmateným.⁸³ Tomu rovněž napomáhá pocit, který doprovází tuto velkou událost, jímž je úzkost a obava spojená se skutečností, že se člověku ztrácí jeho místo ve světě a hlavní opora jeho jednání a hodnocení. S pádem křesťanské morálky dochází k zásadní změně nazírání na svět. Lidé až dosud žili v domnění, že skutečný život je čeká až po smrti a ten svůj brali jen jako přípravu na posmrtný život. Tato vidina však se smrtí boha přestává platit, víra v život po smrti už existuje a lidé se musí vyrovnat se ztrátou smyslu svého opravdového života. Než si takový člověk najde nový smysl, je nutně zmatený.

Smrt boha ve svém základu přináší úplnou změnu evropského myšlení a morálky, dosavadní křesťanské hodnoty ztrácí na významu, ale nové ještě nejsou vytvořeny, a proto ve chvíli tohoto zvěstování lidstvo ještě není zralé tuto skutečnost přijmout. „Přicházím příliš brzy, řekl potom, ještě nenastal můj čas. Tato nesmírná událost je ještě na cestě a putuje, ještě nepronikla až k uším lidí. Blesk a hrom potřebují čas, světlo hvězd potřebuje čas, činy potřebují čas, i poté, co jsou vykonány, aby byly viděny a slyšeny.“⁸⁴

V souvislosti se smrtí boha přichází Nietzsche s odvážnou myšlenkou, aby na sebe lidé převzali již zapomenutý úkol tvorby bohů. Nietzsche tvrdí, že bohové jsou smrtelní, naproti tomu generace lidí, jako jejich tvůrců, žijí věčně. Než člověk začne tvořit nové bohy, musí zapomenout na staré představy o božském. Tito noví bohové již nesmí být bohy morálky a logiky, ale měli by se

⁸³ HRBEK, Mojmir. *"Smrt Boha" v Nietzscheově filosofii*, s. 95.

⁸⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*, s. 114.

podobat řeckým bohům se svojí rozmanitostí a lidskými vlastnostmi, být „bohy hudby a tance“⁸⁵.

Nietzsche vnímá ztrátu boha jako pozitivní událost. V Radostné vědě ji dokonce označuje jako „největší událost novější doby“⁸⁶, neboť pro něj představuje možnost překlasifikovat dosavadní dekadentní hodnoty západní civilizace, zrušit je a stanovit nové, orientující se na člověka jako tvůrčí bytost. Smrt boha znamená opuštění idealizace světa pojmy zásvětna, transcendentna a co je hlavní, konec boha představujícího křesťanskou morálku. Život nyní směřuje k osvícení a racionalitě. Do popředí se dostávají „ideály vytvářené člověkem“⁸⁷.

Smrt boha nicméně pro Nietzscheho nepředstavuje pouze konec křesťanského boha, ale zásadní zlom v dosavadním morálním systému, začátek zcela nového období, představuje pro něj impuls k hledání zcela nových hodnot, již bez vlivu jediné zásadní a absolutní ideje boha. Člověk již není veden bohem a jeho vůlí, není spoután předpisy morálky, ale stává se svobodným, hledá své cíle uvnitř sebe a „zakouší své bytí jako odvalu a život se stává možný jako experiment“⁸⁸. Nastává tak počátek přeměny lidstva ve vyšší typ, nadčlověka. Právě zrození nadčlověka má podle Nietzscheho vyplnit prázdnotu, kterou smrt křesťanského boha a morálky způsobila.

Tento proces přeměny rozhodně nebude krátkodobou záležitostí. Jak jsme již řekli, jedná se především o konec dosavadní morálky a hodnotového systému určeného v první řadě křesťanským náboženstvím. Úkolem člověka se nyní stává nalezení nových hodnot a nové morálky. Ovšem pozůstatky dosavadní duchovní tradice, která má počátky již v platonismu a po dva tisíce let ovlivňovala myšlení a jednání člověka, zůstanou v lidech ještě dlouho

⁸⁵ HRBEK, Mojmir. *"Smrt Boha" v Nietzscheově filosofii*, s. 98.

⁸⁶ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*, s. 185.

⁸⁷ FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, s. 77.

⁸⁸ Tamtéž, s. 60.

zakořeněny. „Po Buddhově smrti ještě po staletí ukazovali v jedné jeskyni jeho stín, – strašlivý, příšerný stín. Bůh je mrtev: ale jak je mezi lidmi zvykem, budou snad ještě po tisíciletí existovat jeskyně, kde bude ukazován jeho stín. – A my – my musíme zvítězit ještě i nad jeho stínem.“⁸⁹

Nietzsche spatřuje celé křesťanství se svojí vírou a morálkou jako dekadentní a nihilistické, neboť předstíralo smysl tam, kde nikdy nebyl, jak si ukážeme dále. Prázdnotu, která nastává ve chvíli, kdy se zhroutily dosavadní hodnoty a ideály a ještě neexistují nové, lze tedy považovat za vrchol nihilismu.

8.1 Nihilismus jako důsledek smrti boha

Význam pojmu nihilismus lze vysvětlit dvěma způsoby, tím častějším je odmítavý postoj vůči všem všeobecně přijímaným hodnotám, a to jak společenským, kulturním, tak i mravním. Zároveň si pod tímto pojmem můžeme představit také naprosto skeptické stanovisko zaujímané k jakékoliv možnosti pravdivého poznání. Pro tuto práci se budeme věnovat prvnímu významu a budeme o nihilismu přemýšlet jako o popírání existujících hodnot a norem. Ve filosofii Friedricha Nietzscheho však nabývá nihilismus ještě jiného významu, který spočívá především v tom, že Nietzsche jeho příčinu nevidí pouze v odmítání dosavadních hodnot a autorit, ale přímo v samotné křesťanské morální tradici, pro niž hodnota spočívá v první řadě v existenci boha. Celá dosavadní duchovní tradice je založená na křesťanské víře, jejíž hlavním pilířem je božský původ pravdy a od něho následné vymezení dobra a zla a určení viny. Dochází tím k nezdravému odklonu od života. Těžiště se přesouvá z tohoto světa do jiného, imaginárního. Toto vše je pro Nietzscheho projevem resentimentu, lidské slabosti a nedospělosti.

⁸⁹ NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*, s. 103.

Počátek nihilismu nalézá Nietzsche v platonismu. „... nejhorší, nejhrouževnatější a nejnebezpečnější ze všech dosavadních omylů byl omyl dogmatiků, totiž Platónův vynález čistého ducha a dobra o sobě.“⁹⁰ Platonismus však pro něj představuje pouze dualistické pojetí světa, rozdělené na svět smyslový a proti němu stojící svět idejí, který má nadřazené postavení, odehrávají se v něm změny, vznik a zánik.⁹¹ Až teprve v pozdním platonismu a především v křesťanství začíná nést tento dualismus prvky dekadence a nihilismu, pravý svět se přesouvá mimo tento reálný svět do světa posmrtného a stává se pro člověka nedosažitelným.

Nihilismus nastává jako důsledek hledání smyslu v dění, ve kterém se žádný smysl nenalézá. Pokud nějakému bytí přiřítáme význam či účel, který tam ve skutečnosti není, projeví se to jako zbytečné plýtvání silami. Boží prozřetelnost předstírala cíle, v nichž člověk hrál jen nepatrnou úlohu, a to bylo příčinou nihilismu. Slibovala člověku spásu a blažený život, ale přitom ho zbavovala odpovědnosti za svůj život. Člověk se tomuto úpadku bránil tím, že si stanovil svůj vlastní smysl, který sloužil ovšem jen k zachování života, a proto svoji podobu zaměřil k nejvyššímu dobru a nabyt tak podobu morálky, v našem případě morálky křesťanské.⁹² Křesťanská morálka se snažila budit dojem, že umožňuje člověku lepší život, život ctnosti, pokory a lásky, to se jí po dlouhou dobu dařilo. Nyní však vyplynulo na povrch, že to, co se po dlouhá staletí tvářilo jako vyšší smysl, bylo pouhým útokem na život, cestou k nicotě. Nicota nastává ve chvíli, kdy je skutečný život zatížen fikcí. Pozměněním skutečnosti se život stal něčím nereálným, potupeným a zatíženým fiktivní představou nadmyslového světa.⁹³

⁹⁰ NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo*, s. 8.

⁹¹ HRBEK, Mojmir. *"Smrt Boha" v Nietzscheově filosofii*, s. 94.

⁹² MOKŘEJŠ, Antonín. *Odvaha vidět. Friedrich Nietzsche – myslitel a filosof*, s. 117-118.

⁹³ HRBEK, Mojmir. *"Smrt Boha" v Nietzscheově filosofii*, s. 255-256.

Tento proces je chápán jako důsledek dosavadní duchovní tradice. „... celá naše dosavadní duchovní tradice se zakládá na víře, která není než svědectvím lidské slabosti a projevem sebeklamu.“⁹⁴ Mokřejš tak zdůvodňuje nihilismus jako požadavek osvobození se od nutnosti víry. Nihilismus v tomto případě tedy není jen odklon od dosavadních hodnot, ale také uvědomění si, že tyto hodnoty a normy již nestačí. Celá staletí evropské historie byla postavena na křesťanské morálce a jejích ideálech a teď, když je bůh mrtev, padají existující jistoty a pravdy, a je třeba hledat nové hodnoty či spíše „nový způsob kladení hodnot“⁹⁵. Dosavadní morální hodnocení vedlo člověka k tomu, že výše než svůj vlastní život kladl svoji představu o něm. „Jenom prostřednictvím nihilismu člověk nahlíží, že nelze nalézt objektivně daný a zaručený smysl, že musí přijmout perspektivu „bez důvodu“, že jeho dosavadní pojetí pravdy bylo založeno na sebeklamu a iluzi, kdežto „pravda“ v silném smyslu slova spočívá právě v „popírání a ničení iluzí“.⁹⁶

Smrt boha se tedy jeví jako vyvrcholení dlouhodobého procesu nihilizace. Jak již bylo řečeno, je nihilismus projevem lidského zranění, proto je ho schopen překonat pouze člověk silný, řídící se jen svými instinkty, což pro Nietzscheho znamená člověk dionýského typu. K tomu však současný člověk ještě nedospěl. Příznakem této nedospělosti je přesvědčení, že svět podléhá striktnímu řádu, který mu dává smysl a člověk je jeho pouhou součástí.

Nihilismus může nabývat dvou podob, podle toho zda tíhne k síle, či k slabosti. Aktivním nihilismem se rozumí takový, který svědčí o síle ducha, neopírá se o dosavadní hodnoty, ale spíše se snaží o jejich zamítnutí, je ochoten přijmout neexistenci smyslu a nalézt východisko z této situace tím, že se snaží dosavadní hodnoty překonat. Naopak pasivní nihilismus je dokladem slabosti

⁹⁴ HRBEK, Mojmir. *"Smrt Boha" v Nietzschevě filosofii*, s. 286.

⁹⁵ Tamtéž, s. 95.

⁹⁶ MOKŘEJŠ, Antonín. *Odvaha vidět. Friedrich Nietzsche – myslitel a filosof*, s. 288-289.

ducha. Stejně jako aktivní nihilismus, i ten pasivní si je vědom neexistence hodnot, ale jejich existenci vyžaduje, neboť jim přikládá určitý význam. Tento nihilismus pramení z únavy a slabosti ducha. Nesnaží se na nic útočit, volí spíše cestu úniku. Pro Nietzscheho je důležitější právě aktivní nihilismus, neboť nutí k vytvoření nového cíle a zjištění nových možností.⁹⁷

Je třeba, aby si člověk plně uvědomil, že je to on, kdo tvoří a vkládá do věcí hodnoty, že to není ani v kompetenci boha, ani nemají věci hodnotu samy o sobě. Právě toto uvědomění nebo alespoň jeho náznaky, tvoří základ nihilismu. Je třeba přijmout skutečnost, že dosavadní chápání věčné pravdy, smyslu a absolutních hodnot je chybné a zhoubné. A pouze člověk, který přijme fakt, že dosavadní morální systém je postaven na víře, která je zosobněním lidské slabosti a nezralosti, bude schopen nihilismus překonat.⁹⁸

Nihilismus tedy v podstatě představuje určitý přechod mezi dvěma obdobími. Je mezidobím mezi obdobími, kdy veškeré hodnoty a ideály měly božský původ, těžiště lidského života bylo přesunuto do zázsvětí a křesťanství si činilo nárok na absolutní pravdu, a obdobími, kdy nastane nový způsob lidského bytí, ve kterém si člověk sám určuje hodnoty a ideály. Je obdobími smrti boha, kdy je svět prázdný a opuštěný a čeká na nový začátek, jímž bude příchod nadčlověka.

⁹⁷ MOKŘEJŠ, Antonín. *Odvaha vidět. Friedrich Nietzsche – myslitel a filosof*, s. 286-288.

⁹⁸ Tamtéž, s. 286-287.

9.0 Zrození nadčlověka a vůle k moci

Nietzsche volí jako zvěstovatele příchodu nadčlověka historickou postavu Zarathustry. Ten odchází od lidské společnosti do ústraní jeskyně, aby zde nabyl prozření. Když se po čase vrací mezi lidi, je zřejmé, že se již osvobodil od nadvlády pokory, cudnosti a poslušnosti, a těmito vlastnostmi pohrdá. Přichází, aby zvěstoval nadčlověka. Jak sám říká, jeho cílem je „naučit lidi smyslu jejich živobytí: kterýmžto je nadčlověk“.⁹⁹ Zhroucení dosavadních božských ideálů do běžné každodennosti s sebou přináší nebezpečí poklesku lidské společnosti, uvíznutí v bezbožnosti a nemravnosti. Je nutné, aby si lidé uvědomili, že veškeré ideály si vytvořili sami a tudíž by měli sloužit jen jim, aby smysl a cíl svého života hledali jen sami v sobě. Smrtí boha se vytrácí sklon vzývat bohy, nastává čas dialogu mezi lidmi.¹⁰⁰ To úzce souvisí s „otázkou zralosti či nezralosti člověka“¹⁰¹ a s jeho individualitou.

Před příchodem nadčlověka je zde ještě typ posledního člověka. Ten se snaží být stejný jako všichni ostatní lidé, bez sebemenší dávky vlastní osobitosti, tvořivosti, usilující o to, aby jeho život byl co nejsnazší, vyhýbající se všem životním nástrahám. Představitelem posledního člověka je člověk moderní doby, pasivní nihilista, který ztratil všechnu víru, odvalu i sílu pokračovat v aktivním životě a pouze přežívá.¹⁰² Zarathustra o něm říká, že je nejvíce hoden pohrdání. „Běda! Přejde čas, kdy člověk již nebude roditi hvězd. Běda! Přejde čas člověka, který zasluhuje největšího pohrdání a sám sebou již neumí pohrdat. Hled'te! Ukazují vám *posledního člověka*.“¹⁰³ Aby člověk tuto nezralost a slabost překonal, je nejdříve nutné, aby byl schopen si ji plně uvědomit.

⁹⁹ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*, s. 16.

¹⁰⁰ FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, s. 77.

¹⁰¹ MOKŘEJŠ, Antonín. *Odvaha vidět : Friedrich Nietzsche - myslitel a filosof*, s. 206.

¹⁰² FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, s. 76-77.

¹⁰³ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*, s. 14.

Naproti tomu nadčlověk o smrti boha ví. Je bytostí, která již ke svému životu nepotřebuje oporu v podobě víry v nadpřirozeno. Naopak, nadčlověk představuje návrat k přirozenosti člověka, jeho instinktům, ke všemu, co bylo dříve křesťanstvím popíráno. Nadčlověk je představitelem dionýského principu života, je obdařen zdravím, silou, tvořivostí, sebevědomím a svobodnou vůlí, kterou uplatňuje ve svém jednání a myšlení, to jest vůlí, kterou Nietzsche nazývá vůlí k moci. Díky tomu je schopen života v situaci, kdy se hroutí veškeré dosavadní hodnoty a ideály, neboť on sám si dokáže klást nové hodnoty a určovat cíl svého života a dávat mu tím smysl.

Jak bylo zmíněno v předešlé kapitole, k tomu, aby mohlo dojít k přerodu v nadčlověka, napomohla smrt boha. „Jen nadčlověk, který ví že „*Bůh je mrtev*“ ztělesňuje „vůli k moci“ bez všech berliček a zábran. Nadčlověk nesrovnatelně mocný – a osamělý.“¹⁰⁴ Nadčlověk ovšem svojí osamělostí netrpí, je silným individuem, pravým opakem „stádního“ křesťana, nepotřebuje být součástí davu, ale naopak má potřebu z tohoto stáda vystoupit.

Člověk je tedy pro Nietzscheho pouze jakýmsi mezitypem, který má být překonán. „*Hlásím vám nadčlověka. Člověk je cosi, co má být překonáno.*“¹⁰⁵, říká Zarathustra.

Nelze se domnívat, že Nietzsche považoval tento přerod za jednoduchý a rychlý, naopak si zřetelně uvědomuje, že se jedná o velmi dlouhodobý proces. V Zarathustrovi Nietzsche popisuje tři úrovně proměny ducha. „Tři proměny vám jmenuji ducha; jak duch se stává velbloudem, lvem velbloud a dítětem posléze lev.“¹⁰⁶ Tato alegorie znázorňuje věřícího člověka, sklánějícího se před boží nadvládou. Člověka, který dobrovolně volí podřízení svého života boží vůli a v tom shledává své naplnění. Tento duch v podobě velblouda spěchá na poušť,

¹⁰⁴ ADAMOVI, Lenka, DUDÁK, Vladislav, VENTURA, Václav. *Základy filozofie, etiky. Základy společenských věd pro střední školy*, s. 96.

¹⁰⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*, s. 9.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 21.

kde dochází k proměně ve lva. Lev zde symbolizuje člověka, který nabývá poznání, odhazuje svá břemena, která jej svazují, bojuje se svým posledním bohem a s dosavadními hodnotami. V tomto okamžiku však proměna ještě není dokončená, neboť tento člověk sice popírá boha a objektivní morálku, ale ještě si nevytvořil hodnoty nové, ještě není schopen žádné tvořivosti, pramenící ze svobodného ducha. To může uskutečnit až třetí proměna v dítě, svojí neviností, zapomenutím a hrou.¹⁰⁷ „Vlastní a původní podstata svobody jakožto rozvrhu nových hodnot a hodnotových světů je vyjádřena metaforou hry. Hra je přirozeností pozitivní svobody.“¹⁰⁸ Kromě hry je velice důležité také zmíněné zapomenutí. Dítě ještě není zatížené historií tak jako dospělý člověk. A stejně jako dítě, musí i nadčlověk začít od přítomnosti a zcela se oprostit od minulosti zatížené dekadentními hodnotami.

Člověk proměněný v dítě je člověkem tvůrčím, ne ve smyslu práce, jak podotýká Fink ve své knize, ale jako tvůrce nových hodnot. Takovýto tvůrčí člověk nechápe svět jako předem daný, který je možno jen pasivně přijímat, ale jako svět, jehož je součástí a na jehož podobě se může sám podílet. Tato tvořivost je možná pouze tehdy, odehrává-li se ve skutečném světě, v čase a prostoru, kdy jí už nestojí v cestě božské ideologické pojetí, které přenáší realitu mimo tento svět, do říše boha a idejí. Tvůrčí člověk si je vědom proměnlivosti světa, vzniku a zániku, který zde probíhá, a s tím i vlastní konečnosti. Právě uvědomění si časovosti umožňuje člověku získat tvůrčí svobodu.¹⁰⁹

Nepostradatelným předpokladem přerodu posledního člověka v nadčlověka je svoboda. Je třeba vymanit se z dosavadních závazků a povinností, které člověka omezovaly a dát volný průchod vlastní tvořivosti. Je nezbytné, aby člověk začal pohrdat sám sebou, uvědomil si, že je pouhým

¹⁰⁷ FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*, s. 81-82.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 82.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 86-88.

mostem, mezičlánkem ve vývoji, jehož vrcholnou částí je nadčlověk. Člověk stojí před úkolem oprostít se od dosavadní morálky, která byla veskrze křesťanská a stát se tak pravým opakem posledních lidí, kteří jsou plně v zajetí stádní morálky, lidí slabých a otrockých. Je důležité, aby si znovu uvědomil, že jeho místo je pouze na tomto reálném světě, oprostil se od dosavadního nazírání na svět jako na nedokonalý, který musí být přetrpěn, aby člověk následně našel své naplnění v posmrtném světě. Zarathustra je však přesvědčen, že do tohoto stupně duchovního vývoje lidstvo zatím nedospělo. „„Tu stojí“, pravil srdci svému, „a smějí se: nechápou mně, nejsem ústy pro tyto uši. ...“¹¹⁰

Nadčlověk je pro Nietzscheho „smyslem země“¹¹¹. Jeho příchod je umožněn situací po smrti boha a právě on je východiskem z ní a jedinou možností obnovy dionýského pohledu na svět, neboť v sobě představuje dionýský živel, je ztělesněním Nietzscheových představ o panské morálce, je v zajetí vášní, pudů, tvořivé síly a radosti ze života. Dokáže čelit životu se všemi jeho strastmi a bolestmi, dokáže si sám stanovit své hodnoty, cíle a názory, naplno se u něj projevuje vůle k moci. „Pravými ctnostmi nadčlověka jsou ctnosti válečníka a vojáka.“¹¹² Podstatou nadčlověka je jedinec, který bude hledat smysl svého života pouze sám v sobě a ne v nějakém vyšším smyslu. „Pro Nietzscheho je *nadčlověk* suverénní individuum, které ví, že může žít jen ze své vlastní přirozenosti a svůj osobní cíl vidí v utváření života, který odpovídá jeho podstatě, v protikladu k člověku, který věří, že život mu byl darován, aby sloužil nějakému mimo něj ležícímu účelu.“¹¹³ Veškeré poznání představuje pro nadčlověka projev vůle k moci.

Vůle k moci je podle Nietzscheho podstatou světa a života, je vůlí k růstu, seberozvoji a sebezpřekonání. Vůle k moci jakožto síla se může projevit pouze

¹¹⁰ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*, s. 13.

¹¹¹ Tamtéž, s. 10.

¹¹² FRENZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*, s. 144.

¹¹³ STEINER, Rudolf. *Friedrich Nietzsche, bohovník proti swojej době*, str. 36.

jako protiklad síly, působící proti ní, to jest odporu. Vůle k moci odpor dokonce vyžaduje. Pouze tehdy, když je protiklad, vůči němuž vůle k moci působí, dostatečně silný, může nabýt na významu také to, co vůle k moci chce. Je tedy nutné, aby měla silného protivníka, protože pokud protivník slábne, slábne i moc. Vůle k moci znamená růst, ale také zánik, protože růstem se vystavujeme neznámému a mnohdy i nebezpečnému a je tedy nutné počítat i se sebezničením. Je důležité si uvědomit, že vůle k moci, není pouhou vůlí k životu, ale je vůlí života, ve kterém panuje vznik i zánik.¹¹⁴

Vůle k moci může mít dvě podoby, tu první jsme si právě popsali, ta druhá má podobu vůle k moci jakožto vůle k nicotě. Ta má za následek úpadek lidského života, jeho popření a svým působením tento úpadek ještě stupňuje. Život v podobě vůle k moci je silný a potvrzuje sám sebe. Křesťanství, které po mnoho let formovalo postoj člověka k sobě samému, živilo jeho pochybnosti vůči sobě a své síle a činilo ho tak bezmocným a opovrženímhodným. Jeho život se stával nežádoucím, zatíženým vinou a vůle k moci tak získala zápornou podobu vůle k nicotě.¹¹⁵

Nietzsche pohlíží na život jako na vůli k moci, a proto se mu jeví síla a slabost jako fundamentální vlastnosti prvořadě pro jeho hodnocení. Slabost vede k pohodlnému, jednostranně zaměřenému životu, bez potřeby klást si vlastní cíle a překonávat překážky, neboť pohybovat se v reálném nestabilním světě, znamená nutnost svobodně volit a rozhodovat se, vystavit se nejistotě a nebezpečí, které představuje možnost zvolit i vlastní zánik, to vyžaduje notnou dávku síly. Proto Nietzsche zdůrazňuje pouze ty hodnoty, které jsou projevem síly, stoupajícího života a silné vůle. Právě vůle k moci má pomoci člověku stanovit nové hodnoty a ideály po smrti boha a nastolit cestu k přerodu v nadčlověka.

¹¹⁴ KOUBA, Pavel. *Nietzsche : filosofická interpretace*, s. 237-242.

¹¹⁵ HRBEK, Mojmir. "Smrt Boha" v *Nietzschově filosofii*, s. 113-114.

Jeho záměrem je, aby se nadčlověk stal vědomým cílem lidstva a nebyl pouze dílem náhody, jako tomu bylo doposud. „V jiném smyslu trvale se daří jednotlivé případy na nejrůznějších místech země a z nejrůznějších kultur, případy, kterými se skutečně projevuje vyšší typus: něco, co je v poměru k celku lidstva jakýmsi nadčlověkem. [...] A dokonce celé rody, kmeny, národy mohou být po případě takovou *výhrou*.“¹¹⁶

¹¹⁶ NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*, s. 12.

10.0 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zdůvodnit Nietzscheho odklon od křesťanství a nalézt příčiny jeho tak ostré kritiky vůči všem náboženstvím a křesťanství zejména.

Přestože byl Nietzsche vychováván ve velice zbožné rodině a sám byl v dětství k víře veden, na konci jeho života se v díle *Antikrist* setkáváme s jednou z nejostřejších kritik křesťanství. Na začátku práce jsme si kladli otázku, co tomu bylo příčinou. Odpověď na ni rozhodně není jednoznačná. Již v jeho raném životě nacházíme první náznaky kritického uvažování o křesťanské víře, částečně vyvolaného také četbou díla Davida Friedricha Strausse *Život Ježíšův*. Za další prvek hrající významnou roli, je možné považovat Nietzscheho zálibu v období antiky, především v antickém Řecku. Tomuto období evropských dějin se velmi podrobně věnoval ještě jako filolog. A právě srovnání postoje zaujímaného v antice k lidskému životu a světu vůbec a jeho následné porovnání s postojem v době křesťanství, muselo nutně vést Nietzscheho k vytvoření kritických závěrů vůči křesťanství, neboť je plně v rozporu s Nietzscheho filosofií člověka. Jak jsme si ukázali, jedinec v období antiky byl silný a zdravý, s přirozeným a spontánním přístupem k životu. Naproti tomu křesťan je člověkem slabým, trpícím, potlačujícím veškeré své přirozené pudy a potřeby. Tato skutečnost zcela odporuje Nietzscheho ideálu silného, zdravého a tvůrčího individua, a proto lze říci, že celá jeho filosofická koncepce, tak jak se nám postupně otevírá v jeho jednotlivých dílech, nutně vede ke kritice křesťanství, ale i ostatních náboženství.

Příčiny kritiky je třeba hledat přímo v důsledcích, jaké vyvolává náboženství na jednání člověka. Nietzscheho kritika nepramení z objektivnosti křesťanství ani z jeho historické pravdivosti. Jediné, co Nietzschemu vadí, je jeho dopad na lidskou psychiku a morálku. To je také důvodem, proč je to právě křesťanství, které jej nejvíce popuzuje. Křesťanství popírá přirozenou

individualitu každého jedince, způsobilo zásadní změnu v chápání lidského bytí. Vytvořilo dualitu mezi tělem a duší, přičemž tělesnost byla zatlačena do pozadí a význam byl ponechán pouze lidské duši, která obsahovala jisté prvky božského. Morálka se z tohoto světa přesouvá mimo něj, stává se božským výtvořem, stejně tak jako člověk, pravda a veškeré hodnoty. Klíčovým pojmem se stává víra. Již to není člověk, kdo rozhoduje o svém životě, o jeho směřování a smyslu, ale je jím bůh, člověk se ocitá plně v moci boha. Výsledkem je člověk vnitřně slabý, nemocný, podle Nietzscheho státní zvíře, které postrádá jakoukoliv individualitu a osobní svobodu.

Pro Nietzscheho je naopak důležité vše, co prospívá životu, co z člověka dělá vládnoucí bytost. Odmítá jakoukoliv formu autority, která by člověku určovala, jak má jednat a kam má svým konáním směřovat. Pro něj je určující lidský život v tomto světě, tady a teď, jakoukoli víru v posmrtný život považuje za projev nejvyšší slabosti. Svět kolem nás je jediný skutečný, pouze lidé slabí a nemocní, kteří nejsou schopni žít naplno a nedokážou se vypořádat s tímto světem, hledají naplnění svého života v zásvětí. Víra v posmrtný život má za následek degradaci lidského života a ten se v jejím důsledku stává pouze přípravou na něco dalšího, vyššího a božského. To Nietzsche jednoznačně odmítá. Pro něj je důležitý každý jednotlivý člověk, jeho pudy a instinkty. Pouze když se člověk zaměří na své vlastní potřeby, zjistí, co prospívá jeho životu.

Nietzsche proti sobě staví dva typy jedinců, slabé a silné. Slabý jedinec považuje morálku, vůli i poznání za něco, co je mu dáno z vnějšku, co má svůj původ mimo něj, v tomto případě božský původ. Takový člověk posuzuje každý svůj vnitřní projev jako hříšný. Naproti tomu silný jedinec se řídí vlastními potřebami, je sám sebou, nesnaží se podobat žádnému vzoru, který je mu dáván zvenku. Považuje své poznání za projev vůle k moci, sám si tvoří svůj hodnotový systém a určuje, co je dobro a co zlo. A v neposlední řadě si také řídí svůj vlastní život, plně si uvědomuje, že jediný skutečný život je ten, který právě prožívá,

dokáže si stanovit rámce jeho směřování a konečné cíle a je si plně vědom své vlastní konečnosti. Silný člověk nepozoruje svět zvenčí, ale je jeho tvůrčí součástí a právě takového člověka si Nietzsche cení především.

Křesťanská morálka je však hluboce zakořeněna v evropské duchovní tradici. Vymanit se z jejího vlivu je pro Nietzscheho novodobým úkolem lidstva. Prvním důležitým krokem v tomto procesu je smrt boha. Jejím důsledkem dochází k postupnému hroucení dosavadních ideálů a hodnot a k hledání nových. Pro Nietzscheho to představuje především počátek nového období. Období, ve kterém započne přeměna člověka ve vyšší typ jedince, kterého nazývá nadčlověkem. Tento proces rozhodně nebude rychlý a snadný, sám Nietzsche přiznává, že lidstvo k jeho realizaci ještě není dost zralé. Jeho výsledkem by měl být jedinec, který již bude plně oproštěn od vlivu křesťanské morálky. Bude to silný, individuální a tvůrčí člověk, řídící se v životě pouze svými instinkty, bez potřeby nadřazené autority určující jeho směřování.

Pro Nietzscheho nejsou všechna náboženství stejně škodlivá. Je zřejmé, že k polyteistickým náboženstvím chová přímo určitý druh sympatie. Tito bohové jsou pro člověka oporou, pomocníkem a rádcem, ale zároveň u člověka vzbuzují respekt a úctu. Svým životem podobným lidskému mají k člověku blíže. Pro Nietzscheho je velmi důležité vědomí, že tvůrcem bohů je člověk.

Nietzsche považuje cestu, jíž prošli obyvatelé západní Evropy, nesoucí odkaz antiky a křesťanství, za mylnou. Je třeba zřít se všeho, co bylo až dosud považováno za správné, pravdivé a svaté. Je potřeba stanovit nové hodnoty a nové cíle, je nutné provést přehodnocení všech hodnot. K tomu však lidstvu zbývá ještě velký kus cesty, neboť představitel moderního člověka se Nietzschemu jeví ještě jako nihilista, pasivní jedinec, který postrádá vlastní individualitu, sílu a vůli k aktivnímu životu, vůli k moci.

11.0 Seznam literatury

ADAMOVÁ, Lenka, DUDÁK, Vladislav, VENTURA, Václav. *Základy filozofie, etiky. Základy společenských věd pro střední školy*. 4. vyd. Praha: Fortuna, 2007. ISBN 80-7168-905-X.

BEINERT, Wolfgang. *Malé dějiny křesťanského myšlení*. 1. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2012. ISBN 978-80-7195-541-2.

BORNKAMM, Günter. *Apoštol Pavel*. 1. vyd. Praha : Kalich, 1998. ISBN 80-7017-097-2.

DELEUZE, Gilles. *Nietzsche a filosofie*. Bpv. Praha : Herrmann & synové, 2004. ISBN neuvedeno.

FINK, Eugen. *Filosofie Friedricha Nietzscheho*. 1. vyd. Praha : OIKOYMENH, 2011. ISBN 978-80-7298-266-0.

FRENZEL, Ivo. *Friedrich Nietzsche*. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1995. ISBN 80-204-0517-8.

HRBEK, Mojmír. *"Smrt Boha" v Nietzscheově filosofii*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0588-9.

KOUBA, Pavel. *Nietzsche : filosofická interpretace*. 2. vyd. Praha : OIKOYMENH, 2006. ISBN 80-7298-191-9.

McLEOD, Hugh. *Náboženství a lidé západní Evropy (1789-1989)*. 1. vyd. Brno : CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2007. ISBN 978-80-7325-124-6.

MOKŘEJŠ, Antonín. *Odvaha vidět : Friedrich Nietzsche - myslitel a filosof*. 1. vyd. Jinočany : H & H, 1993. ISBN 80-85787-46-6.

NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*. Bpv. Olomouc : Votobia, 1995. ISBN 80-900614-7-8.

NIETZSCHE, Friedrich. *Genealogie morálky*. 1. vyd. Praha : Aurora, 2002. ISBN 80-7299-048-9.

NIETZSCHE, Friedrich. *Mimo dobro a zlo*. 1. vyd. Praha : AURORA, 1996. ISBN 80-85974-12-6.

NIETZSCHE, Friedrich. *Radostná věda*. 3. vyd. Praha : Aurora, 2001. ISBN 80-7299-043-8.

NIETZSCHE, Friedrich. *Ranní červánky: myšlenky o morálních předsudcích*. 1. vyd. Praha: Aurora, 2004. ISBN 80-7299-077-2.

NIETZSCHE, Friedrich. *Soumrak model čili: Jak se filosofuje s kladivem*. Bpv. Olomouc : Votobia, 1995. ISBN 80-85885-33-6.

NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Bpv. Olomouc : Votobia, 1995. ISBN 80-85885-79-4.

NIETZSCHE, Friedrich. *Zrození tragédie*. 3. vyd. Praha : Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-920-1.

RÉMOND, René. *Náboženství a společnost v Evropě*. Bpv. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-496-3.

STARK, Stanislav. *Filosofie 18.-20. století*. Bpv. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-206-6.

STEINER, Rudolf. *Friedrich Nietzsche, bohovník proti své době*. 1. vyd. Bratislava : Kalligram, 2012. ISBN 978-80-8101-598-4.

STRAUSS, D. F., CIEZSKOWSKI, A. von, BAUER, B. *Výbor z filosofických spisů mladohegelovců I*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1989. ISBN 80-205-0078-2.

12.0 Resumé

The objective of this thesis is to present and analyse the part of Nietzsche's philosophy, that deals with the criticism of religion and Christianity. The problem of morality, death of God, nihilism and the Super-human theme, also related to this question, will also be discussed.

This thesis should describe Nietzsche's attitude towards religion that appears as bias, offensive and aggressive and should try to justify why Christianity was the reason that led him towards a much debated, contradictory attitude. We will try to find out which factors were responsible for his rejection of, and obvious hatred towards faith, despite the fact that he grew up in a religious family.

Although this theme has been discussed several times already, there are new perspectives still emerging, and therefore this thesis aims to create a comprehensive overview and tries to find a new point of view.